

פ"ה א"ג יש שם וכו' ואלו הן יום ג' בתשרי וכו' ד' ימי
הטומאה הללו מפורשים כ"ה פ"ק (מ"ה) ודי דברים שאירעו
ביום בתמוה ודי שאירעו נחשבה כאלו כולן מפורשים נחשבה כפי בני
פרקים בטנה (הענין טו) :

פרק המישי

א יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם
מפני הצרות שאירעו בהן כדי לעורר
הלבבות ולפתוח דרכי התשובה ויהיה זה זכרון
למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו
עתה עד שגרם להם ולנו אותן הצרות. שבזכרון
דברים אלו נשוב להיטיב שנאמר והתדרו את
עונם ואת עון אבותם וגו' : ב ואלו הן [א]
יום שלישי בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם
גלותו. ועשירי בטבת שבו סמך מלך בבל
נבוכדנאצר הרשע על ירושלם והביאה במצור
ובמצוק : ושבעה עשר בתמוז וחמשה דברים
אירעו בו. נשתברו הלוחות. ובטל התמיד מבית
ראשון והובקעה ירושלם בחורבן שני. ושרף

סמכו להתענות : ואם חל י"ג שבט מקדימין וכו'. גם זה [מנהג]
פסוק והטעם ש"ה לחמור עד יום ראשון לפי שהם פורים וכן אין
מתענין בעי"ש מפני כבוד השבת וע"פ סתמם הלכה בתענית שחל
להיות בעי"ש מתענה והטעם כמו שכתבנו בסמוך ודקא כאלה זמנו
הקבוע לו בעי"ש חל קובעין אותו בעי"ש וכן
מזמנו אין קובעין אותו בעי"ש וכן
מפורש בתשובת הגאונים ז"ל : אבל
אחד מן הצומות וכו'. פ"ק דמנייה
(ה). הטעה נלכז עמרי"ם ולא
מקדימין ונגמרה מאוס דלקדומי
פורענותא לא מקדומין וממילא דה"ה
לשאר העניות :

מקורות וציטוטים
ה"א. יש שם ימים
ר"ה י"ח : הוסיפה סופה
פ"ו ספרי ולמחן ז'
ירושלמי מענין פ"ד ה"ה
ז"ע ש"ה התעני' מ"ה
ש"ן דבגן ג'. שנאמר
ההודו (ויקרא כ"ו) :
ה"ה. ואלו הן יום ג'
בש"ר שבו נהרג עמי'
ובג"ה ר"ה ונדר' ופ"ט
בש"ר ז"ו. וכל
התעני' סבית ראשון
וגרסי' וירושלמי סתם
שנים עין עין בגורמ' ל"י.
בחורבן שני הענין כח:
ועין ירושלמי.
ב"לח"ט : י"ל דשאני
הבא עין ריפ"ט
ה"ה. יהיה להם מלך
מהדרין ז"ל : ירושלמי
מענין פ"ד ק"ה. פ"ה
מ"ה. מלכ"ה.
והגרנו כולם כ"ה
כירושלמי פלג גמ' ל"ה
וכ"ד קרובו (גמר)

אפסוסמום הרשע את התורה. והעמיד צלם בהיכל : ג ותשעה באב וחמשה דברים אירעו בו. נגזר
על ישראל במדבר שלא יכנסו לארץ. [ג] וחרב הבית בראשונה ובשנייה. ונלכדה עיר גדולה וביתר שמה
והיו בה אלפים ורבות מ"שיראל והיה להם מלך גדול ודימו כל ישראל וגדולי החכמים שהוא המלך המשיח.
ובגל ביד גויים ונהרגו כולם והיתה צרה גדולה. כמו חורבן המקדש. וכו' ביום המוכן לפורענות חרש
טרונוסרפוס הרשע ממלכי אדום את ההיכל ואת סביביו לקיים ציון שדה חחרש : ד וארבעת ימי
הצומות האלו הרי הן מפורשין בקבלה צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי. צום
הרביעי זה שבעה עשר בתמוז שהוא בחודש הרביעי. וצום החמישי זה תשעה באב שהוא בחודש החמישי.
וצום השביעי זה שלשה בתשרי שהוא בחודש השביעי. וצום העשירי זה עשרה בטבת שהוא בחודש העשירי :
ה' ונהגו כל ישראל בזמנים אלו להתענות [ג] בשלשה עשר באדר וזכר לתענית שהתענו בימי המן שנאמר
דברי הצומות וזעקתם. ואם חל שלשה עשר באדר להיות בשבת. מקדימין ומתענין בחמישי שהוא אחד
עשר. אבל אחד מארבעה ימי הצומות שחל להיות בשבת דוחין אותו [ד] לאחר השבת. חל להיות בערב
שבת מתענין בערב שבת. ובכל הצומות האלו אין מתרעין ולא מתפללין בהן תפלת געילה. אבל קורין

לחם משנה
כן דרכנו ספי עדיף לחמור ליום ראשון דכח סמוך ליום שבת שהם
זמנו הקבוע מלשמונים יום ה' שהוא לחוק הקבוע. י"ל דמ"ח
היה רחמי' ונקיים כדי למחר להחליל על ירושלם וזה הולכנו בגמרא
טעמא דלקדומי פורענותא לא מקדומין. אי"נ י"ל דלא לכו טעמא
דלקדומי פורענותא היו קובעין אותו בעי"ש וע"פ ל"ה דנחמ
זמנו אין קובעין בעי"ש כדכתב ה"ה ז"ל לעיל מענין שמי' הרבן ב"ה
דחמור מוסף וכל שאסתר לומר ליום הקבוע סמכין וקובעין אותו בעי"ש:
חל להיות בעי"ש וכו'. כתב ה"ה ז"ל בשם הרמב"ם ז"ל וכו' חל
ודלא משתקע החמה ממוספם שבת הוא וכבר קדש היום אם
לש' ללכול אולכ סכין סכנסם לחמס שבת טוב אינו רשאי להתענות.
מריהו הלגון משמע דקט"ה רש"ה חסיפ"ה דנחמיל' כתב חס' רש'
ללכול וכו' וחס"ה כתב שמינו רשאי דמשתע דחייב ללכול. ונרש'
דק"ה כון דלעו רשאי להתענות ולינו יכול לקבל תענית בעי"ש כדי
שלא ללכול משתקע החמה כהמ' שאירע שחל ס"ב בעי"ש ולא קבלה
יהיה הדבר חלוי בלרנו אל' חס' יתענה אין בו איסור מפני דלא כל
התענית מלך קבלה אל' שאירע כך :

הנהגות מיימנות
אל' בעשירי שרובו של היכל נשרף בו ע"כ. וירושלמי (פ"ו ה"ו) רבי
[צ"ן] ורוביל היו מתענין פי' וי' ומה שנהגו בני אדם טל' ללכול
בשר מיי' בתמוז עד חמשה בל' כאלה בשר רב בעשירי גאון כי
רשעים כדנביל (ו' ג. ט' טור כ"י קט"ה). ומה שקורין סיכה בשמעה
בל' י' כמ"ה כופרים (ג' י"ד ה"ג) ובלויכה רבתי (פסחים מ').
וכתב רבינו [שמחה] דתמני' קינות ומני' רות ומני' סור
סירי' מנרן כ"הי חמי' חקב"ו על מקרא מגילה כדלית' כמ"ה
סופרי' (ש' ו) וכן נהג מהר"ם ע"כ : [ג] בשאלות פירש ויקרא
(ע' פ' י' ויקה' כ' טו) וליף לה מהכל' דלמחר רב שמואל בר יצחק י"ג
זמן קבלה לל' הוא (מגילה ג.) ע"ה וקהלו יהודים בעריכ' מתי' קבלה
יו' תענית שמתכנסין בו ישראל וצוין' כמעני' ומתקבין לחמס ע"כ :
[ד] כתב מהר"ם בפרק בכל מערבין (פסחים ט' ט') חלה דלמד
מפני שישט שגלו ס'ה (ש' ט' ט' ט') מעשה ברבינו עקי"ב ס'ה בעל
(פסחים ט' ט' ט').

סימן א
גדר ד' הצומות

א.

איתא בפסחים (נד:) "אמר שמואל אין תענית ציבור בכבל אלא חשעה באב בלבד וכו'. והאמר ר' יוחנן ט"ב אינו כתענית ציבור, מאי לאו לבין השמשות, לא למלאכה. מלאכה, תנינא מקום שנהגו לעשות מלאכה בט"ב עושין וכו', אלא מאי אינו כת"צ לתפילת נעילה וכו'". ומבואר שאין ט"ב כתעניות ציבור לענין איסור מלאכה ותפילת נעילה. וצ"ע בטעם הדבר.

והנראה בזה, דהנה מדברי הרמב"ם בפ"א מהל' תעניות מבואר שעיקר קיום תענית ציבור הוא בזעקה ותשובה. ד"ל (ה"א-ד) "מצות עשה לזעוק ולהריע בתצוצרות על כל צרה שתבא על הציבור וכו'. ודבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבא צרה ויזעקו עליה ויריעו, ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן וכו', וזה הוא שיגרום להסיר הצרה מעליהם וכו'. ומדברי סופרים להתענות על כל צרה וכו' ובימי התעניות זועקין בתפילות וכו'". הרי להדיא שעת צרה מחייבת בתשובה וזעקה, ועוד תיקנו חכמים שיתענו בעת צרה מפני שגם תענית מהווה קיום בזעקה.

וכן לגבי ד' הצומות מפי קבלה (שהם ג' בתשרי, י' בטבת, י"ז בתמוז וט' באב) מצינו ב' ענינים אלו - תשובה וזעקה. דהנה כתב הרמב"ם בהל' תעניות (פ"ה ה"א) ד"ל "יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהן כדי לעורר הלבבות לפתוח דרכי התשובה וכו'". הרי דס"ל להרמב"ם שתכלית ד' הצומות היא להביא לידי תשובה. וגם ענין זעקה נזכר לגבי ד' הצומות כדכתיב בזכריה (ז, ג-ה) "האבכה בחדש החמישי וגו' כי צמתם וספור בחמישי ובשביעי וגו'". הרי שיש קיום תשובה וזעקה בין בד' הצומות בין בשאר תעניות ציבור.

אולם נראה שחילוק גדול יש ביניהם לענין עיקר חובת היום. שבתעניות ציבור עיקר חובת היום היא להתעסק בעניני תשובה. ומה"ט יושבים הזקנים ובודקים על עבירות הקהל כמבואר ברמב"ם הל' תעניות (פ"א הי"ז) מפני שזהו א' מעניני תשובה. אבל בד' הצומות אין תשובה מהווה עיקר חובת היום. והראיה לכך, מזה שהנביא זכריה הזכיר בכייה והספד לגבי ד' הצומות ואילו לגבי יוה"כ לא מצינו ענינים אלו,

1 כך כתב רבנו ב"שיעורים לזכר אבא מרי ד"ל" (עמ' פו-ז).

אע"פ שיוה"כ הוא יום התשובה העיקרי שבכל השנה. אלא ע"כ צ"ל דאפי' אם תכלית ד' הצומות היא כדי לעודר דרכי תשובה, מ"מ אין זה מעיקר מצות היום של אותן תעניות, אלא מצותן היא להתאבל על חורבן בית המקדש. וכמו שמצינו לגבי אבילות חרשה שאין תשובה מהווה עיקר חובת היום אע"פ שהיא היא התכלית לכל ניהוגי היום, כמבואר ברמ"א סוף הל' אבילות (יו"ד סי' תג ס"י) "והחי יתן אל לבו וגו'", ה"ה נמי י"ל לגבי אבילות הישנה שבד' הצומות.

ומעתה יש לחלק בין תעניות ציבור לבין ד' הצומות מפי קבלה גם לענין החיוב ועקה שבהן, שהרי מסתבר הוא שהדין ועקה שבכל תענית תלוי בעיקר חובת היום של אותה תענית. ולפיכך, בתעניות ציבור שמצותן בתשובה ממילא המחייב בזעקה הוא הדין תשובה שבהן וקיומו מתבטא ע"י תפילה, ואילו בד' הצומות שאין מצותן בתשובה אלא באבילות ממילא המחייב בזעקה הוא הדין אבילות שבהן וקיומו מתבטא לא ע"י תפילה אלא ע"י בכייה והספד וניהוגי אבילות.²

והנה איתא בתענית (ל.) "כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בט"ב, אסור באכילה ושתייה וכסיכה וכו'". ולכאורה תמוה, שהרי אין האבל אסור באכילה ושתייה. וכבר הרגיש בזה רש"י שם וז"ל "הני אין נוהגין באבל, וקחשיב נמי איסורין שנוהגין בו לבד מהני דנהיגי באבל". אך מ"מ צ"ע, דאמאי נקט גם הני דלא נהיגי באבל.³ ואולי י"ל דלעולם המחייב באיסורי ט"ב הוא הדין אבילות שבו, רק דשאני אבילות ישנה מאבילות חרשה בזה שאבילות ישנה מחייבת אף בעינוי של תענית.

וראיה לכך, שהרי מצינו דאפי' איסורים הנוהגים באבל נותרתו בט"ב, כגון רחיצה שאינה אסורה באבל אלא לשם תענוג (דהיינו רחיצת מקצת גופו בחמין או כל גופו בצונן) ואילו בט"ב אסור אפי' להושיט אצבעו במים כמו ביוה"כ.⁴ וכן נעילת הסנדל, שלגבי אבל כתב הרמב"ם בהל' אבל (פ"ה ה"ו) שהיוצא לדרך נועל והולך, ואילו בט"ב השמיט הך קולא. ומשמע שאבילות ישנה דט"ב מחייבת את האדם ביותר איסורים מאבילות חרשה.⁵ ונראה שזו היתה גם כוונת התנא דברייתא לומר דאע"ג דאיסורי אכילה ושתייה לא שייכי כלל באבילות חרשה, מ"מ שפיר נאמרו

2 וכן משמע מדברי הר"ן בפ"כ דתענית (ו). בדפי הרי"ף ר"ה אבל) "שרי' הצומות לאבל הם ולא לתפלה וזעקה".

3 עיי"ש ברא"ש (סי' לד) שגרס אחרת בברייתא.

4 עיין בתענית (יג.) ובפסחים (נד:).

5 אולם המנחת חינוך (סוף מצוה שי"ג) והגר"י בספרו על הרמב"ם (הל' תעניות) ביארו באופן אחר, שאין האבילות בט"ב מחייבת בעינוי אלא שבט"ב ישנם ב' מחייבים נפרדים - אבילות ותענית.

דאפי' אם
צ"ל דאפי'
אם תכלית

ק"ג מ"א ב' ג' ד'. דין צמחים שיכשו ושפסוקו בשמים מ' יום, ובלא ירדו לאילנות, או לא לבורות שיחין ומערות ע"י לעיל סמ"א וכן עיר שלא ירדו עליה בשמים אותה עיר מתענה והוקעין בשומרות כחפלה כלעיל מ"ב וכל מבינותיה מתענות ולא בתריות. וכשם שמתענים ומתריעים על המנ"א שאין נוהגין לחקוק בעת צרה ל"ע דמאורייתא מצוה לחקוק בלא תענית] כך מתענים ומתריעים על שאר צרות ל"ע כגון עבדים שכאן לערוך ראל או ליטול סהם סם או ליקח מידם ארץ או לגזור עליהם גזרה אמילו לכסל מצוה קלה, וכן על הדבר ל"ע ואמ"י דחורים ונקיטא לן דאין מתענין כלל על שאר הצרות ל"ע המנויות במשנה, ובא"ח מ"י תקע"ו: מ"ה, באלו שאמרנו מתענין ומתריעין לבד במקום שהצרה שם וכל מבינותיה מתענות ולא כל במכה משולחת ומהלכת מתענין ומתריעין בב"ט, אפי' במקום הרחוק מאד מחצער נרק באותה מלכות, ע"י מ"ח, ואו"ח תקע"ו מ"ו, י' ח', מ"י: הצרות שנוכרו אין מתענין ולא וועקין ולא מתריעין בשבת ויו"ט, הו"ז מצות המונות שוועקים עליהם בשבת, ובצרות המנויות במ"ו ע"ש מתריעין בשבת, אבל אין הוקעין גם אין מתענין אפילו בחול, והוא הדין דשרי לו"ט ד' מות בשבת עבור חולה, וכ"כ שרי לבדך חולה מסוכן או מקשה לילד ו. אין מתריעין על רוב בשמים שאין מתענין על רוב מובת דוקא אם הם רק מורה לאדם, אבל במנוק אפילו רק לחבואת מחפליין על כך יחיד ושליח תפלה, ומסא"ב בעצרת בשמים ח"י רק יחיד תפלה בשום תפלה ויש"ן כלל כלל לאו: מ"ט, דין בירוד בשמים ביום התענית עיין לעיל סוף פרק ב':

יע מברטנורה

בשלישה פרקים פרק תענית

תוספת יו"ט

ציונים

בשלישה פרקים בשנה וכו'. הכי קאמר בשלשה פרקים שהם תעניות ומעמדות וק צתר הכי. כהנים נושאין את כפיהם בכל תפלה ית. מנחה. ונעילה. ויש יום אחד באלו הפרקים יהם ארבעה פעמים ביום. שיש בו תפלה מוסף. ואזר היא דלמרא ים נשיאות זה בתעניות ובמעמדות. טעמא מאי אין נשיאות זה משום שכרות. וההידנה ו. ור' יוסי פליג עליה ואמר זה של תענית אטו מנחה הלכה כרבי יוסי בתעניות וביום הכפורים דלית זהו זה. אבל בתענית שאין הן נעילה פרשי כהני ידיהו תעניתא כיון דסמולך לקיעה י' לה כתפלת נעילה דמיה האו ליחא כלל יומא הלכך: בתעניות ובמעמדות. ואלו הן שלשה פרקים עמדות ויו"ט. ומעמדות. ד. היו מתענים ארבעה ע: ב' אלו הן מעמדות.

פרק ד א בשלישה פרקים בשנה. כהנים נושאין את כפיהן ארבע פעמים ביום בשחרית במוסף ובמנחה ובנעילת שעריים. בתעניות ובמעמדות. וביום הכפורים: ב' אלו הן מעמדות. לפי שנאמר (במדבר כ"ח) צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמיוכיהיא קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביהו. התקינו נביאים הראשונים עשרים וארבע משמרות על כל משמר ומשמר היה מעמד בירושלם של כהנים. של לויים ושל ישראלים. הגיע זמן המשמר לעלות. כהנים ולויים עולים לירושלם. וישראל שבאותו משמר מתכנסין לעריהן. וקוראין במעשה בראשית: ונאשי המעמד היו מתענין ארבעה ימים

פרק ד א במנחה. כתב הר"ב דכל יומא במנחה לא משום שכרות מפרש בגמרא מדרבנן כהן שיכור אסור בנשיאת כפים והאסמיהו מודנמכה פרשט כהן מברך לפרשת נזיר. לומר מה נזיר אסור ציין אף כהן מברך אסור ציין. ומאי דכתב הר"ב דנקלת תענית ים נעילה ובמקלסן לא הרמז"ם כתב בפרק י"ד מהלכות תפלה בתעניות שיש בהן נעילה כגון לוס כפור ותענית לבור ותענית שאין בו נעילה כגון ט' בהב וי"ז בתמוז. וכ"כ ג"כ בפ"ה מה' תענית דבד' לזמות הללו אין מתריעין ולא מתפללין בהן תפלת נעילה. נראה שכתבו כמ"ס הר"ן דנעילה. כתקנה בכל תענות שהוקבעו לתפלה אבל ד' לזמות לא הוקבעו אלא להלל לא תקמו בה נעילה. ומתיהו על הר"ן שנסתפק אם כל תעניות לבור שוות זוה ואלה הצידי דברי הרמז"ם דנראה בהדיא כסדרא זו: ובנעילת שערים. מפורש בירושלמי פרק תפלת השמר לזמות נעילה. יש אומרים נעילת שערי מקדש יש אומרים נעילת שערי שמים שנועלין און לנח ערב בגמר תפלה. רש"י. ויש לתמוה על

פרק ד א בשלישה פרקים
כ"ו כ"א יומא מ"ו כ"ב יובלתי נכטה פ"ד ה"א: ב' אלו הן כ"ו ע"א: וכי דאין קרבנו מוסף ח"י פ"א ה"ח פ"ו מ"ב כ"ו התקנה ה"א סמ"ג ס"ג ה"ב: ה"ג: זמן המשמר מ"ו ע"ש ה"ב: ונאשי המעמד מ"ו ע"ש ה"ב: כ"ו כ"א יומא מ"ו כ"ב יובלתי נכטה פ"ד ה"א: כ"ו ע"א: וכי דאין קרבנו מוסף ח"י פ"א ה"ח פ"ו מ"ב כ"ו התקנה ה"א סמ"ג ס"ג ה"ב: ה"ג: זמן המשמר מ"ו ע"ש ה"ב: ונאשי המעמד מ"ו ע"ש ה"ב: כ"ו כ"א יומא מ"ו כ"ב יובלתי נכטה פ"ד ה"א: כ"ו ע"א: וכי דאין קרבנו מוסף ח"י פ"א ה"ח פ"ו מ"ב כ"ו התקנה ה"א סמ"ג ס"ג ה"ב: ה"ג: זמן המשמר מ"ו ע"ש ה"ב: ונאשי המעמד מ"ו ע"ש ה"ב:

שנוי נוסחאות
פ"ד א (בשנה). כד"ו וכי"ק ובמסני"ד ליתא ועי' ד"ס. כהנים. במשנה"ס וכי"ק ובמסני"ד גבויים. (את) כהיון. כתי"מ כ' (ת"א). ארבע. ככל ה"ל ארבעה. במוסף. כתי"ק ובמסני"ד ובמסות. כתי"ק נעיות ובתעניות. ב' אלו הן מעמדות. כתי"ק ובמסני"ד ואלו: במשנה"ס וכי"ק ובמסני"ד נאשי המעמד: (לפי שו"י) כתי"ק ובמסני"ד ליתא. (ואמרת אליהם) את קרבני לחמי וכו'. וכ"כ במשנה"ס וכי"ק ובמסני"ד לאישו) כתי"ק ובמסני"ד ובמסני"ד ליתא: כתי"מ א' וכי וכן ליתא וכי גם כתי"מ כ'. דתקיני נביאים. במשנה"ס וכי"ק ובמסני"ד אלא שהתקיני הנביאים. ע"ש ר"ם ו א ר ב ע. במשנה"ס. וארבעה. על כל משמר. כתי"מ א' ובמסני"ד ועל. וכ"כ כתי"מ כ'. (על) כהנים (של) לויים (ושל) ישראלים. כד"ג וכי"ק ובמסני"ד. ושל לויים ושל ישראל: כתי"מ א' ונ' כהנים לויים וישראלים וליהא. המשמר לעלות. כתי"מ א' משמר. כתי"מ ד' משמרת: במשנה"ס וכי"ק ובמסני"ד ליתא. כהנים ולויים. במסני"ד ובמסני"ד כהני ולויים וכו' במשנה"ס דפוס כיוצא בזה. וייתא וקושי' וכו' כיוצא בזה. וייתא וקושי' וכו' כיוצא בזה. כד"ג וכי"ק ובמסני"ד. ה מ ש פ ר. דענין. כד"ג וכי"מ א' במשנה"ס וכי"ק ובמסני"ד א' חסני"ד וכו' וקורין כדלמעלה. וחו מ"ט חסני"ד י"ז וקורין מהענין כדלמעלה ולא כתב כדלמעלה שם לא הי' למיו. שוכ רחמי דכן ליתא במשנה"ס דפוס מיוצא וייתא וכו' כתי"מ וקושי' והייתא וכו' מהכ"א ומ"ע (ד"ס):

קאמר מה טעם תקנו מעמדות לפי שנאמר לו את צני על כל משמר ומשמר היה מעמד. מקלה שבטי יקים לכ"ד חלקים שלוחים מכל ישראל לעמוד על הקרבן ה והלויים שבאותו משמר: וישראל שבאותו משמר לעריהם. אותם שהיו רחוקים מירושלם ולא היו יכולים עוד על הקרבן במשמר שלהן מתכנסים בצתי כנסיות מתענים ומתפללים וקורין בצורה כלל יום במעשה הודיע שהטולם עומד על הטבירה שטעום במקדש: ולא

רש"י שהצידי תפלת השמר והייתא נמי בירושלמי דפרקין: ובמעמדות. פי' הר"ב אנשי מעמד כו' כדתן במשנה ב' וג': לפי שנאמר לו וכו' וסופו השמרו. לכל ישראל לזה כדפירש הר"ב במשנה ז' פרק ב' וזו אפשר לכל ישראל כוון שיהו עומדין בעורה בשעת קרבן: נביאים הראשונים. שמואל ודוד. רש"י. וכן כתב בדברי הימים א' ט' המה יסד דוד ושמואל הרואה כאלוהים: של לויים. שגם הם נתחלקו לכ"ד משמרות. ככתוב ב"ה: וקוראין במעשה בראשית. פירוש ציין און שהיו רחוקים ומתכנסים

רש"י שהצידי תפלת השמר והייתא נמי בירושלמי דפרקין: ובמעמדות. פי' הר"ב אנשי מעמד כו' כדתן במשנה ב' וג': לפי שנאמר לו וכו' וסופו השמרו. לכל ישראל לזה כדפירש הר"ב במשנה ז' פרק ב' וזו אפשר לכל ישראל כוון שיהו עומדין בעורה בשעת קרבן: נביאים הראשונים. שמואל ודוד. רש"י. וכן כתב בדברי הימים א' ט' המה יסד דוד ושמואל הרואה כאלוהים: של לויים. שגם הם נתחלקו לכ"ד משמרות. ככתוב ב"ה: וקוראין במעשה בראשית. פירוש ציין און שהיו רחוקים ומתכנסים

י"ב

תפארת ישראל
או שכרות ואנו אין נוהגין לשאת כפים רק במוסף ציו"ט [ק"ח ק"ע]: ז) ר"ל מיט תקנו מעמדות: ח) והרי כל ישראל בעלים לקרבן התמיד: ט) דוד ושמואל [ע"י מ"ב ס"ו ג"ח. וכו' מ"ס]: י) כהנים לעבודה. ולויים לשיר צביה"מ: יא) לעיר שדר בה ראש המעמד. ומתענין [כ"ב], בין אותן שבירושלם או שבשאר העיירות: יב) צ"ל, אחר כל תפלה ותפלה שבוים: יג) לרמו שהטולם מתקיים רק בשביל עבודה

או שכרות ואנו אין נוהגין לשאת כפים רק במוסף ציו"ט [ק"ח ק"ע]: ז) ר"ל מיט תקנו מעמדות: ח) והרי כל ישראל בעלים לקרבן התמיד: ט) דוד ושמואל [ע"י מ"ב ס"ו ג"ח. וכו' מ"ס]: י) כהנים לעבודה. ולויים לשיר צביה"מ: יא) לעיר שדר בה ראש המעמד. ומתענין [כ"ב], בין אותן שבירושלם או שבשאר העיירות: יב) צ"ל, אחר כל תפלה ותפלה שבוים: יג) לרמו שהטולם מתקיים רק בשביל עבודה

או שכרות ואנו אין נוהגין לשאת כפים רק במוסף ציו"ט [ק"ח ק"ע]: ז) ר"ל מיט תקנו מעמדות: ח) והרי כל ישראל בעלים לקרבן התמיד: ט) דוד ושמואל [ע"י מ"ב ס"ו ג"ח. וכו' מ"ס]: י) כהנים לעבודה. ולויים לשיר צביה"מ: יא) לעיר שדר בה ראש המעמד. ומתענין [כ"ב], בין אותן שבירושלם או שבשאר העיירות: יב) צ"ל, אחר כל תפלה ותפלה שבוים: יג) לרמו שהטולם מתקיים רק בשביל עבודה

אהבה. הלכות תפלה פי"ג

ומפסידין בשבת כו' עד שלמה. לשון הבדיחה והגמרא הם (דף ל"ה): והקורא בענין הנוכה וכו'. מדלמדין הם [כ"ה] במימרה דר"י נפחה שכתבי בפרק זה דכספר אחרון קורין על הנוכה ומשמע לרבינו שהקורא אחרון בספר הוא מפסיד וכמו שכחתי לעיל בסמוך: בפורים ויבא י"ח בתשעה באב קורין כו'. (שם ל"ה): אמר רב"י האידנא יהוג עלמא למיקרי כי תוליד בניי ומפסידין אסף אסיפם. ומ"ש ובמנה קורין וכו' בשאר ימי ההעניות וכו' קורא ויחל משה. במ"ס פ"י: ובתעניות שגזרין וכו'. משנה פרק בני העיר (דף ל"ג ל"ה) במעניות ברכות וקללות:

י"ח נרגו העם וכו'. כתוב במדעי פרק בני העיר שניהו ע"פ ספיקתא להסתורי מלחא דלורענטאטא ושבע דנחמחא יומתי דחיובתא והם נו"ע אר"ק עד"ש ע"כ והיינו כשיש שמי שבתה בין ר"ה ("ל"ה) (לסוכות) אבל בדרוב השנים שאין הם אלא שבת אחת מפסיד שונה. ורבינו פסח דבריו ע"פ רוב השנים שאין הם אלא שבת אחת:

ב ראש חודש אדר וכו'. משנה פרק בני העיר (שם דף כ"ט). ראש חודש אדר שחל להיות בשבת בערב שגזרין קרין בחל להיות בשבת מקדימין לעבר ומפסיקין לעבד האמרה כלומר מקדימין לקרות פרשת שקלים בשבת שקודם ר"ה ומפסיקין מלקרות פרשת נוספת בשבת שאחר זו שניה זכור בשלישית פרשת אדומה דרביעית חמשה הוא לכס. וכתיב ה"ן דכ"ה שניה זכור קאי בין אהל ראש חודש אדר להיות בשבת ובין אהל להיות בתוך השבת, ומיכה הוא כגוויה והאי כגוויה דכשחל להיות בשבת הוא שניה היינו שניה ממח ולי חל להיות בתוך השבת הוא שניה שניה להפסקה שהשבת הבאה אחר הפסקה קורין בה זכור. ובגמרא (דף ל'). איתמר ר"ה אדר שחל להיות בערב שבת רב אמר מקדימין וקורין בשבת שבערה ושמואל אמר מאחרין וכתיב הרי"ף וקיימא לן דכ"ה. חזו רבנן ר"ה אדר שחל להיות בשבת קורין כי השא ומפסידין בדייודע ולי זו היא שבת ראשונה כל שחל ר"ה אדר להיות בתוכה ואפילו בערב שבת. בשניה זכור ומפסידין פקדמי ולי זו היא שבת שניה כל שחל פורים להיות בתוכה ואפילו בע"פ. בשלישית פרשת אדומה ומפסידין וזרקי ולי זו היא שבת שלישית כל הסמוכה לפורים מאחריה. וכתיב הרי"ף משכחתי לה כשמחל ר"ה ניסן להיות

באמצע השנה. אבל אם חל ר"ה ניסן להיות בשבת הוי' שלישיית הסמוכה לר"ה ניסן ולכן סתם רבינו זכרנו ולי זו היא שבת שלישית כל שמוכה לרביעית. ומסיים בבדיחה דרביעית ההדגש הזה וכו' ומ"ס רבינו:

כ"ב כל פרשה וכו'. בפרק בני העיר (דף כ"ט). וסוף משנה שכתבי בסמוך חזון בממשיח הוורין לכסדרן ובגמרא (שם ל') לסדר מאי רבי אחי אמר לסדר פרשיות כלומר שבאופן ארבע שבתות חזון קורין בסדר היום כלל ובחמישים הוורין לקרות סדר היום ורבי ירמיה אמר לסדר הפטרות כלומר דבאופן ארבע שבתות גופייה קרי סדר היום אלא שקורין ארבע פרשיות אלו עמהם אבל הפטרות ודאי מענין אותן פרשיות הן ולא מענין סדר היום ובחמישים הוורין להפסיד מענין היום וכתיב הרי"ף וקיימא לן כו' ירמיה: חל ר"ה אדר וכו' עד חזור וקורא בספר שני וכו' עד ועשים כבוד נהושא. הכל מוגמרא לחיי ע"ש (דף ל'). ובגמרא ראשונה אע"כ דאיכא מתן דפליג עליה כתיב הרי"ף דקיימא לן כלביי ובגמרא שניה הוי' כוונתה בגמרא ועטע דיין אלו שכדי שידעו שמתום היום בפרשת שקלים כוללין אותה. וכתיב הרי"ף ו"ל ולדין השמאל לא מהרמי בראשית חנוה ולא כבי משא אבל לדידהו הוא מקרמי:

ב ראש חודש אדר שחל וכו' עד והרביעי קורא בענין חוכה. הכל מימרות דר"י נפחה פרק בני העיר (דף כ"ט). אך מ"ס וכן ר"ה ניסן למד ממאי דאמר ר' יוחנן נפחה בראש חודש שבת שחל להיות בשבת:

כה אף ע"פ שחל שומע וכו'. פ"ק דברכות (דף ה'). אמר רב הונא ברבי דרבי יהודה אמר רבי אחי אמר רבי מנחם לעולם יגלים ארבע פרשיות שנים מקרא ואחד תרגום ואפילו עטרום ודינן. ומפרש רבינו דהכי קאמר אפילו עטרום ודינן שאין זו תרגום קורא שלש פעמים וכן פרש"י. וזמריקן בגמרא שלא יקדים ושלא יאחר ולכן כתיב רבינו בכל שבת ושבו. ומלפון רבינו נראה לכל השבוע מיקרי עם הליכוד אע"כ דלא מיקרי קמי שבתא אלא ימריקין ואילין. וכתיב הרי"ף במדרש יש שונה רבי רבנן אל חאלכו להם בשבת עד שגמרו את כל הפרשה ומיכה הם לא השלים קודם משלים לאחד חבילה. ומ"ס רבינו עד ששלים פרשיותיו וכו'. תרגם דבריו קאי וה"ק באופן שמואל

ומפסידין בשבת של הנוכה בנרות [א] זכריה. ואם היו שתי שבתות בהנוכה מפסידין בשבת ראשונה בנרות זכריה. ובשנייה בנרות שלמה. והקורא בענין הנוכה הוא שמפסיד בנביא. בפורים קורין בשחרית ויבא עמלק: י"ח בתשעה באב קורין בשחרית כי תוליד בניי ומפסידין אסף אסיפם נאם יי. ובמנה קורין ויחל משה כשאר ימי התעניות. ובשאר התעניות שאנו מתענין על מה שאירע לאבותינו קורין בשחרית ומנחה. הראשון קורא [ט] ויחל משה ארבע פסוקים. וקורא השני והשלישי מפסל לך עד אשר אני עושה עמך. ובתעניות שגזרין אותן הצבור מפני הצרות כגון בצורת ודבר וכו"ו באן קורין ברכות וקללות כדי שישונו העם ויבנו לבבם כשישמעו אותם: י"ז ינהנו העם להיות מפסידין קודם תשעה באב בשלוש שבתות בדברי תוכחות. שבת ראשונה מפסידין [א] דבריו ירמיהו. שנייה חזון ישעיהו. שלישית איכה היתה לזונה. וכן שבת שאחר תשעה באב מפסידין נחמו נחמו עמי. וכנהג פשוט בעידנו להיות מפסידין בנחמות ישעיהו מאחר תשעה באב עד ראש השנה. ושבת שבין ראש השנה ויום הכפורים מפסידין שובה ישראל: כ יראש חודש אדר שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים ומפסידין ביהודע הכהן. וכן אם חל ראש חודש אדר להיות בתוך השבת ואפילו בערב שבת מקדימין וקורין בשבת שלפניו בפרשת שקלים. בשנייה קורין זכור ומפסידין פקדתי את אשר עשה עמלק. אי זו היא שבת שנייה כל שחל פורים להיות בתוכה ואפי' בערב שבת. בשלישית קורין פרשת אדומה ומפסידין וזרקי עליכם. ואי זו היא שבת שלישית הסמוכה לרביעית. ברביעית קורין החדש הזה ומפסידין בראשון באחד לחדש. ואי זו היא רביעית כל שחל ראש חודש ניסן להיות בתוכה ואפילו בערב שבת: כא נמצאת אומר שפעמים תהיה הפסקה בין שבת ראשונה ושנייה או בין שנייה ושלישית.

ופעמים יהיו שתי הפסקות [ב] בין ראשונה לשנייה ובין שנייה ושלישית. אבל בין שלישית לרביעית אין מפסיקין: כב כל פרשה מארבע פרשיות האלו אחד קורא אותה בספר שני אחר שקורין סדר אותה שבת בספר שהוציאו ראשון. חל ראש חודש אדר להיות בשבת והיה סדר אותה שבת בואתה תצוה [א] קורין ששה מואתה תצוה עד ועשית כבוד נחשת והשביעי חוזר וקורא מבי תשא עד ועשית כבוד. ואם היה סדר אותה שבת כי תשא עצמו קורין ששה מבי תשא עד ויקהל והשביעי חוזר וקורא בספר שני מבי תשא עד ועשית כבוד נחשת: כג יראש חודש אדר שחל להיות בשבת מוציאין שלשה ספרים. הראשון קורא בו סדר היום. והשני קורא בו ענין ראש חודש. והשלישי קורין בו כי תשא. וכן ראש חודש ניסן שחל להיות בשבת מוציאין שלשה ספרים. קורין סדר היום בראשון. וענין ראש חודש בשני. והחדש הזה בשלישי: כד ראש חודש שבת שחל להיות בשבת מוציאין שלשה ספרים. הראשון קורא בו סדר היום. והשני קורא בו ענין ראש חודש. והשלישי קורא בו ענין חנוכה. חל להיות באמצע [א] השבת שלשה קורין בענין ראש חודש והרביעי קורא בענין חנוכה: כה יאע"פ שאדם שומע כל התורה כולה בכל שבת בצבור חייב לקרות לעצמו בכל שבוע ושבוע סדר של אותה שבת [ב] שנים מקרא ואחד תרגום. ופסוק שאין בו תרגום קורא שולש פעמים עד שישלים פרשיותיו עם הצבור:

א קור ס' מקי"ט ס"ג ע"ב : ב קור ס' ה"ח ס"ג ע"ב : ג הכל קור עם ס' פרט"ס ס"ג ע"ב : ד קור וסמ"ג ע"ב : ה קור ס' ר"ט ס"ג ע"ב : ו סמ"ג

הלכות בית הבחירה

יש בכללן שש מצוות שלש מצוות עשה ושלוש מצוות לא תעשה

זהו הוא פרטן

- (א) לבנות מקדש (ב) שלא לבנות המזבח בזית (ג) שלא לעלות במעלות עליו
- (ד) ליראה מן המקדש (ה) לשמור את המקדש סביב (ו) שלא להשבית שמירת המקדש

וביאור מצוות אלו בפרקים אלו

שנוי גופאיות
היא חובגין אלוהי טי
יבנום עמי
היב עמד משכן שילה
נרוב כהני בקרש

רבי

פרק ראשון

כסף משנה

מקורות וציטוטים

א. סמי"ט ט"ו כ. סמי"ט ט"ו
קטנ. חינוך ט"ו לה. ופי'
שנתה הרבני דבנין
שנתה ספר היו ט"ו כ
ובסי"ט ט"ו ופי"ט ט"ו
הסיו. ס"ט ט"ו ט"ו
ב. סמי"ט ט"ו ט"ו ט"ו
לית ר"ל. חינוך ט"ו ט"ו.
ט"ו ט"ו ט"ו
ג. סמי"ט ט"ו ט"ו ט"ו
לית ר"ל. חינוך ט"ו ט"ו.
ט"ו ט"ו ט"ו
ד. סמי"ט ט"ו ט"ו ט"ו
לית ר"ל. חינוך ט"ו ט"ו.
ט"ו ט"ו ט"ו
ה. סמי"ט ט"ו ט"ו ט"ו
לית ר"ל. חינוך ט"ו ט"ו.
ט"ו ט"ו ט"ו
ו. סמי"ט ט"ו ט"ו ט"ו
לית ר"ל. חינוך ט"ו ט"ו.
ט"ו ט"ו ט"ו
ז. סמי"ט ט"ו ט"ו ט"ו
לית ר"ל. חינוך ט"ו ט"ו.
ט"ו ט"ו ט"ו
ח. סמי"ט ט"ו ט"ו ט"ו
לית ר"ל. חינוך ט"ו ט"ו.
ט"ו ט"ו ט"ו
ט. סמי"ט ט"ו ט"ו ט"ו
לית ר"ל. חינוך ט"ו ט"ו.
ט"ו ט"ו ט"ו
י. סמי"ט ט"ו ט"ו ט"ו
לית ר"ל. חינוך ט"ו ט"ו.
ט"ו ט"ו ט"ו
יא. סמי"ט ט"ו ט"ו ט"ו
לית ר"ל. חינוך ט"ו ט"ו.
ט"ו ט"ו ט"ו
יב. סמי"ט ט"ו ט"ו ט"ו
לית ר"ל. חינוך ט"ו ט"ו.
ט"ו ט"ו ט"ו
יג. סמי"ט ט"ו ט"ו ט"ו
לית ר"ל. חינוך ט"ו ט"ו.
ט"ו ט"ו ט"ו
יד. סמי"ט ט"ו ט"ו ט"ו
לית ר"ל. חינוך ט"ו ט"ו.
ט"ו ט"ו ט"ו
טו. סמי"ט ט"ו ט"ו ט"ו
לית ר"ל. חינוך ט"ו ט"ו.
ט"ו ט"ו ט"ו
טז. סמי"ט ט"ו ט"ו ט"ו
לית ר"ל. חינוך ט"ו ט"ו.
ט"ו ט"ו ט"ו
יז. סמי"ט ט"ו ט"ו ט"ו
לית ר"ל. חינוך ט"ו ט"ו.
ט"ו ט"ו ט"ו
יח. סמי"ט ט"ו ט"ו ט"ו
לית ר"ל. חינוך ט"ו ט"ו.
ט"ו ט"ו ט"ו
יט. סמי"ט ט"ו ט"ו ט"ו
לית ר"ל. חינוך ט"ו ט"ו.
ט"ו ט"ו ט"ו
כ. סמי"ט ט"ו ט"ו ט"ו
לית ר"ל. חינוך ט"ו ט"ו.
ט"ו ט"ו ט"ו

פ"א א מצות עשה לעשות בית לה' וכו' שנאמר ועשו לי מקדש וייל רבינו בספר המלכות עלו משה עשרים הוא עלונו לבנות בית הבחירה לעבודה בו יהיה ההקרבה והעדרת האש תמיו ואליו יהיה הליכה והעליה לרגל והקדוש בכל שנה והוא אמרו יחי ועשו לי מקדש ולגון סופרי (פי' וזהו) עלם מלכות ולגון ישראל קעמ כוונתן לאלף למנות להם מלך ולבנות להם בית הבחירה ולהכרית זרעו של עמלק הנה התבאר שבנין בית המקדש משה בפני עמלק. והא דסופרי ליתא נמי בספר כ"ג (מ"ט ט"ו). ומסי' ט"ו (מ"ט ט"ו) כתב וייל משה עלם מלכות ולגון ישראל וכו' ולאחר שיעור להם המקום מכל ארציהם מביני לבנות בית הבחירה שאלמר (ר"ס ופי' וזהו) ועברתם את הירדן וישבתם בלרץ. ולאחר כך והיה המקום אשר יבחר ה' אלהיכם בו לאשן שמו שם שנת חניאלו את כל אשר לוכי מלוא חמסם עולותיכם וזמיתם וכו' וזמן מלואו זו על בנין בית הבחירה לא הגיעה עד ימי דוד וכן הוא למך כדוד (ש"ס ז) ויחי כי יבן המלך בביתו וי' הית' לו מטיבין מכל ארצו ויאמר המלך אל נתן הנביא להלך לו לכני יושב בבית הרוחם ולרוץ הלהיט יושב בתוך הירושלם עכ"ל וגרסה עלה לנה לומר שהמלוא היל ועשו לי מקדש כמו שכתב רבינו מאוס דהוא קהל כממשן שבמזרח ירי. ורבינו לא נראה לו שהמלוא היל והיה המקום אשר יבחר ה' אלהיכם בו וכדמסי', משום דהתם לא פקיד לבנות בית הבחירה אלא סיפור נעלמה הוא דקאמר שיעורו קרבנות למקום שיתקן ה' אלל לא מלגו כמקדש לזויו שיכנו בית הבחירה. ודמסי' שבפרק כהן גדול הביאו מקדש דהיה המקום אשר יבחר ה' לא לענין שיהא לזויו בנין בית הבחירה ממקדש זה אלל לומר שהכרתה זרעו של עמלק קודמת לבנין בית הבחירה מרמזיב והיה נהיה לכס מכל ארציהם וכו' והיה המקום אשר יבחר ה' ולמיתקן לא לנה קהל כלל הוא לכל מקום בנין ולמשכן כממדין בנין לשילה וכו' ובגמנו בנין לבית עולמים ודמסי' נמי דקאמר ועשו לי מקדש ולא האמר ועשו לי משכן. ב"ג כיון שבאו לארץ ועמדו המשכן בגלגל ייד

משנה למלך

מנהג מצוה בפני עצמה וכן כתב בסוף הספר כשבו להשלים בנין ישיבת מצות עשה ישיש ומבואר נודד מן מקום מ"ט מלוא י"ט מן המקום:
מרה"ק
דכתיב ויהי כבוד אורונו ג' נחלה שהיא נחלת עולמים. ופס"ט מנתי החם כדעה ראשונה היא ופס"ה ו' שילה ונחלה זו ירושלים. ורבינו לא ביאר כאן כתיב דברי כי לא היא המסקנ אלא להוכיח מבגו ומקדש' לפי שעה היה תפוסה הוא:
ב כיון שנכנסו כ"ו. גם זה שם כובאים (ק"ט: ק"ט:). וכבר נתבאר בהלכות שמיטה (ש"י כ"ג) בנין לנו דשבע כבשו ושבנו חלקו ופ"ד שחלקו כאו לשילה שהיא הפגחה ונלמד מהמקום. גם שם (ק"ט:). לפי דברתיב ותבאנו בית ה' שילה נראה שהיה בית וכתוב וישם משכן שילה אהל שכן באדם וימאס באתל יוסף נראה שהיה אהל, הוא כיצד אבנים מלמטה והיינו בית ויריעת מלמעלה באהל. גם שם לפי דמיי גוב ובגמנו בנין שנה. שהיה כשמת עלי הכהן חרבה שילה

על הים. עשר מכות הביא הקדוש ברוך הוא על המצרים (א) במצרים, ועשרה (ב) על הים. עשרה (ג) נסיונות נסו אבותינו את המקום (ד) במדבר שני וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי (במדבר יד כב). (ד) עשרה נסים נעשו בבית המקדש. לא הפילה אשה מריח בשר הקדש (ה). ולא זסריח בשר הקדש (ו) מעולם. ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים. ולא נראה זבוב בבית המטבחים (ז). ולא נמצא פסול בעומר, ובשתי הלחם, ובלחם הפנים (ח). ולא כבו הגשמים את עצי המערכה. ולא נצחה הרוח את עמוד העשן. עומדים (ט) צפופים ומשתחווים רוחים (י). ולא הזיק (יא) נחש ועקרב בירושלם מעולם (יב). ולא אמר אדם לחברו

(א) פ, ו, התנאים. (ב) פ, ועשר. (ג) ו, ו, עשר. (ד) ו, ו, התקום ברוך סוף. (ה) [ד] פ, הקדש. (ו) ו, (נצל הזנב לפני נצל זכסן גדול). (ז) ו, (נצל זו אמרי עמוד העשן). (ח) פ, ו, גשמים אש על עני. (ט) פ, עומדים. (י) ו, רוחים. (יא) פ, איקור. (יב) פ, ל"ג, "מעולם".

המקום הרי גם הם כולם מקראות, הראשון בים סוף באמרם המבלי אין קברים במצרים⁴¹. והשני במרה הוא אמרו וילוו העם על משה לאמר מה נשתה⁴². והשלישי במדבר סין כאשר בקשו את המן⁴³. הוא אמרם מי יתן מותנו ביד ה' וכו'⁴⁴. והרביעי שהמרו בהותירם מן המן למחרת כמו שאמר ולא שמעו אל משה⁴⁵. והחמישי שהמרו בבקשם אותו ביום השבת יצאו מן העם ללקוט ולא מצאו⁴⁶. והששי ברפידים על המים⁴⁷. והשביעי בחורב במעשה העגל⁴⁸. והשמיני בתבערה בהסתפקם באותו המקום במושגי האמת ונתמרדו⁴⁹. והוא אמרו ויהי העם כמתאוננים וכו'⁵⁰. והתשיעי בקברות התאוה בשאלת הבשר אמר והאספסוף אשר בקרבו וכו'⁵¹. והעשירי במדבר פארן בענין המרגלים. ושם נאמר וינסו אותו זה עשר פעמים⁵².

[ד] כבר ידעת שהמזבח באמצע העזרה ויתבאר זה במקומו⁵³. והוא מגולה לשמים ואף על פי כן לא היה הגשם⁵⁴ מכבה את אשן. ולא היתה הרוח מפורת את עמוד העשן העולה מן הקרבנות. אלא בשעת ההקרבה היה האויר נח⁵⁵. ועומדין

שנתקשה המים עד כדי שישתברו עליו הראשים. והשביעי שלא קפא כלומר חתיכה אחת, אלא מפורד ומחולק כאלו הם אבנים צבורים זו על זו הוא אמרו אתה פוררת בעוזך ים⁵⁶. והשמיני שקפא כזוכיית או כספיר⁵⁷ כלומר שקוף עד שראו אלו את אלו בזמן מסעם בו והוא אמרו חשרת מים עבי שחקים⁵⁸. כלומר שהתגבשות אותם המים היה כעצם השמים שהוא שקוף. והתשיעי שהיו נוזלים ממנו מים מתוקים לשתייה. והעשירי שהיו קופאים בשעת נוזילתם אחר שהיו לוקחים מהם מים לשתות כדי שלא ירדו לקרקע ותוא אמרו נצבו כמו נד נוזלים קפאו⁵⁹. כלומר שהדבר אשר היה נוזל היה קופא בלב ים.

ובא עוד בקבלה⁶⁰ שירדו על המצרים מכות על הים יותר ממכות מצרים, אלא שכולם היו מאותם עשרת המינים שירדו במצרים ונתחלקו לכמה מינים על הים, והרמז לזה אמרו אלה הם האלהים המכים את מצרים בכל מכה במדבר⁶¹ כלומר במדבר ים סוף.

אבל העשרה נסיונות שנסו אבותינו את

יז ב. 48 קום עשה לנו אלהים. שם לב א. 49 בנדפס. בהיותם מסופקים במקום ההוא באמרו התאוננים" ושבוש הוא, וכוונת רבינו על מה שאמרו ברפידים. "היש ה' בקרבנו אם אין" שמות יז ז. ואע"פ שזה ברפידים והמתאוננים בהצרות ושתי מסעות ביניהם סבור רבינו שטרם נעקר הספק והפקפוק מלבם במושגי האמת כלומר במושגי האלהות. 50 במדבר יא א. 51 שם יא ד. 52 שם יד כב. 53 מדות פ"ג וראה שם בציוור. 54 "אלמטר" בכ"י פ. "אלשתא". 55 במקצת דפוסים צח"י

35 שם. 36 "בלור" חרמתי "ספיר" שכך תרגם רס"ג בתורה. ובנדפס "שהם". 37 שמואל ב כב יב. ובנדפס "חשכת" תהלים יח יב. ואינו נכון. שאין במשמע חשכת שקיפות ובהירות אלא להיפך. 38 שמות טו יח. 39 מכילתא פרישת בשלח. 40 שמואל א ד ח. 41 שמות יד יא. 42 שם טו כד. 43 "חין טלבהם אלמן" חסר בכ"י פ. וברור כי איוה "מגיה" השמיטה בראותו שלא נאמרה בכתוב בפירוש בקשת המן. 44 שמות טז ג. 45 שם טז כ. 46 שם טז כז. 47 חנו לנו מים ונשתה. שם

9

צר לי המקום שאלין בירושלם. [ה] עשרה דברים נבראו בין (ב) השמשות, פי (ג) הארץ, פי (ד) הבאר, פי (ה) האתון, והקשת, והמן, והמטה, והשמיר, והכתב, והמכתב, והלוחות. ויש אומרין (ו) אף המזיקין, וקבורתו של משה, ואילו של אברהם (ז) ויש אומרין (ח) אף צבת בצבת עשויה. [ו] שבעה דברים בגולם.

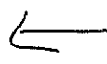
[ה] פ, ו, נרלו נערב שנת בין (נכונה כ"י עתיקים ל"ג, נערב שנת" וכן נראה ודברי רבינו, והנדרים עתיקים). [ו] ו, וללו הן פי. (ג) ו, ופי. (ד) פ, ו, לתורים. (ה) ו, להרס לחינו.

שיבקע ים סוף למשה⁸⁸, והירדן ליהושע⁸⁹, וכן לאלהיו⁹⁰ ואלישע⁹¹. וביום הרביעי בעת שנבראת השמש ניתן בה שתעמוד בזמן פלוני כדבר יהושע אליה⁹², וכך שאר המופתים. אלא שאלו העשרה ניתנו בטבעי אותם הדברים בין השמשות⁹³, ושמיר, הוא בעל חי קטן הבוקע את האבנים הגדולות בעברו עליהם ובו בנה שלמה את המקדש⁹⁴. וצבת, המלקחים שבו מחזיקים הנפחים את הדבר החם כדי שיעשו בו מה שיעשו.

[ו] אני אפרש לך תחלה את השמות⁹⁵ הללו החוזרים פעמים רבות בדברי חכמים, והם, בור, ועם ארץ, וגולם, וחכם, וחסיד, בור, הוא האדם שאין בו מעלות הגיוניות ולא מעלות מדותיות כלומר לא תורה ולא מוסר⁹⁶, וגם טרם נקנו לו תכונות רעות⁹⁷, אלא כאלו הוא ריק מן הטובות והרעות, זהו הנקרא בור, דומה לקרקע שאין זורעין בה שום דבר והיא הנקראת בור כמו שנתבאר בורעים⁹⁸. ועם הארץ, הוא האדם שיש בו מעלות מדותיות אבל אין בו מעלות הגיוניות, כלומר שיש בו דרך ארץ ואין בו תורה זהו הנקרא עם הארץ, כלומר שהוא ראוי לישוב הארץ וקבוצי הערים, לפי שיש בו מדות שתיטב בהם חברתו עם זולתו כמו שביארנו בהקדמת חבורנו⁹⁹. וגולם, הוא האדם

בעזרה אחד בצד השני ובשעת ההשתחוויה לא היו באין לידי דחק ולא היו לוחצים⁸⁶ זה את זה לעוצם רגשי כבוד המקום ההוא.

[ה] כבר⁸⁷ הזכרתי לך בפרק השמיני שאינם סוברים שיש חדוש רצון בכל עת ועת⁸⁸, אלא שבתחלת עשיית הדברים ניתן בטבעם שיעשה בהם כל מה שנעשה, בין שהיה אותו הדבר נעשה ברוב הזמנים⁸⁹ והוא הדבר הטבעי או או שהיה באקראי והוא המופת⁹⁰, ולפיכך אמר כי ביום הששי ניתן בארץ שתשקץ בקרה ועדתו⁹¹, ובבאר⁹² שתוציא את המים⁹³, ובאתון שתדבר⁹⁴, וכן השאר. וכתב, היא התורה הכתובה לפניו יתעלה כמו שאמר ואין אנחנו יודעים היאך, והוא אמרו ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם⁹⁵. ומכתב, הוא הכתב אשר על הלוחות כמו שני והמכתב מכתב אלהים הוא⁹⁶, ושמה תאמר אם כל המופתים ניתנו בטבע אותן הדברים מששת ימי בראשית מדוע ייחדו אלו העשרה? דע שלא ייחדום לענין שאין שם מופת שניתן בטבע הדברים מששת ימי בראשית זולת אלו, אלא אמר שאלו היתה עשייתם בין השמשות בלבד, ושאר המופתים ניתנו בטבע הדבר שנעשו בו בעת עשייתו בתחלה⁹⁷, והנני אומר לך משל, ביום שני בעת הבדלת המים ניתן בטבעם

לב טז. 67 בראשית רבה פ"ה ד, תנאי התנה הקב"ה כמעשה בראשית עם הים שיהא נבקע וכו'. וכ"כ רבינו במורה ח"ב פרק כט. 68 שמות יד כא. 69 יהושע ג טז. 70 מלכים ב ב ח. 71 שם ב יד. 72 יהושע יב—ג' ושים לבך לדברי רבינו במורה ח"ב פרק לה. 73 לא הזכיר ערב שבת. 74 גטין סח א—ב. 75 בנדרפס "המדות" ואינו נכון. 76 "ארב" יתכן שהיה נכון לחרגם, דרך ארץ וכלשון רבינו להלן, אך נמנעתי מלתרגם כן שלא יתחלף במלאכה מקצוע, אמצעי מחיה, שגם זה נקרא "דרך ארץ". 77 בנדרפס "קנין הדעות" וט"ס הוא וצ"ל "הרעות". 78 פאה פ"ב מ"א. ובנדרפס "שדה בור" ואינו נכון. 79 ראה שם בהקדמת סדר זרעים ע"מ מג והלאה. 80 "צ'רבהמא"

56 "זואחס" בכ"י פ', "זואעם" וענין אחד, ובנדרפס הושמט וכדרכו בכל מקום להשמיט מה שנראה לו כפול. 57 בנדרפס הוסיף משלו "אף צבת בצבת עשויה קמיא מן עבדה". 58 "פי אלהין בעד אלהין" בכ"י פ, "פי כל חין" וענין אחד. 59 "אכת'ר" ברוב הזמנים, על הרוב, העשותו מצויה בכל עת. ובנדרפס "מאדי" ואינו נכון, וראה מסורת הש"ס שתקן "תמיד" וקרוב לאמת הוא, כי אין הכוונה על דבר התמידות ותידייר ללא הפסק אלא המצוי לעתים מזומנות. 60 בנדרפס "חדוש לעתים רחוקים והוא המופת הכל בשוה" ופרשנות המעתיק שולבה בדברי רבינו. 61 במדבר טז לב. 62 "ולאלבאר", ובכ"י פ, "ולאלהגיר" ובאבן, ובצור. 63 שמות יז ו. 64 במדבר כב כח. 65 שמות כד יב. 66 שם

10

לא יחפור

פרק שני

בבא בתרא

כ"א

עין משפט
ג' מצוה

סיפא אחאן לתיטקום של בית רבן. ואמ"ג דקול הבא ממזמא אחתים לא מלי מחווי: משום הקגת יהושע בן גמלא. אחד מן הכהנים הגדולים שעמדו בבית שני כדאמר ביבמות (דף ס"א) וזלמדתם) אורה. האב עלמו מלוה ללמדו: פלך. הרבה מדינות בפלך אחד והוא לשון אפרכייא: רב שמואל בר שילת. תורה אור

מנמד היתקות היה (עלי דף ת): ואספי ליה. האכליהו והסקהו תורה בעל כרחו כסור שנותנין (ג) עליו עול דמכאן: על לחרו: לא תמחיה אלא בערפתא כלומר מכה קלה שלא יזוק: ליהו זוחא לחבריה. חייך זקוק ייסרו יוסר מרזי ולא ללכו: זלפטיך אלא יסב עם האחרים צלוהא וכופי לתם לב: רופא. מוהל: אומן

מקין דס: מעכבין עליו. מפני שמרבה עליהן קול כנכסין ויולאין: לכופר יאדי. מלמד היתקות: בכופר מתא. מלמד היתקות העיר ומשכיב מלמדים החסוי והוא מורה את כולם חייך ועו"ש שם קול גדול: מתקנת יהושע בן גמלא ואילן. שישבו מלמדי היתקות בכל עיר: לא ממטיין ינוקא ממחא למחא. ללמוד מוס ליום שמא יזוק בדרכים שהשטן מקטרג בטענה הכנסה שלחמך פן יקראנו חסון מתא להוסיב מלמדי היתקות: תיחורא. גער רחב והבידו במנוחה (דף ל"ה) תיחורא דתפילין מקום נוסבם עדומה לגשר: גמלא. לוח קרנה: סך מקרי דרדקי. מגין תינקות הרלוויין למלמד אחד: ריש דוכנא. סוגע עם התיטקות מפי המלמד וחוזר ומשנידו כפי התיטקות וחוטו ריש דוכנא טעל שגר: ומסיעינן ליה ממחא. לטער לו חוטו ריש דוכנא: דילמא אחי לתישראלי. יתפאר בלבו שאין כמותו ויתרשל מן התיטקות ולא יירא שמא יסלקוהו: גל שכן. כשחש מקנהו חבירו שסלקוהו מפניו שדאבס עבדו צבני העיר: דגרים ולא דייק. שלמד הרבה ולא דייק בלימוד התיטקות שלא יתחבשו: מ"ו

"סיפא אחאן לתינקות של בית רבן ומתקנת יהושע בן גמלא ואילך דאמר רב יהודה אמר רב ברם זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו שאלמלא הוא נשחבר תורה מישראל שבתחלה מי שיש לו אב מלמדו תורה מי שאין לו אב לא היה למד תורה מאי דרשו" ולמדתם אורם ולמדתם אחם התקינן שיהו מושיבין מלמדי תינקות בירושלים מאי דרשו" כי מציון יוצא תורה (ה) ועדיין מי שיש לו אב היה מעלו ומלמדו מי שאין לו אב לא היה עולה ולמד התקינן שיהו מושיבין בכל פלך ופלך ומבניסין אותן כבן מ"ו כבן י"ז ומי שהיה רבו כועס עליו (ג) מבעיש בו ויצא עד שבא יהושע בן גמלא וחייקן ישיחו מושיבין מלמדי תינקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר ומבניסין אותן כבן שש כבן שבע (א) אמר ליה רב לרב שמואל בר שילת יעד שית לא תקביל מבאן ואילך קביל ואספי ליה כתורא וא"ל רב לרב שמואל בר שילת "כי מחות לינוקא לא תימרוי אלא בערפתא דמסנא דקארי קארי דלא קארי ילדיי צוורא לחבריה מתייבי 'ארד מבני חצר שביקש לעשות רופא אומן וגרדי ומלמד תינקות בני חצר מעכבין עליו הכא במאי עסקינן "בתינקות דעכו"ם ת"ש שנים שיושבין בחצר וביקש אחד מהן לעשות ריפא יאומן וגרדי ומלמד תינקות חבירו מעכב עליו "ה"נ בתינקות דעכו"ם ת"ש ימי שיש לו בית בחצר השותפין ה"ו לא ישבירו לא לרופא ולא לאומן ולא לגרדי ולא לסופר יהודי ולא לסופר ארמאי "הכא במאי עסקינן בסופר מתא אמר רבא מתקנת יהושע בן גמלא ואילך לא ממיסין ינוקא ממחא למחא אבל מבי בנישחא לבי כנישחא ממיסין ואי מפסק נהרא לא ממיסין ואי איכא תיחורא ממיסין ואי איכא גמלא לא ממיסין" ואמר רבא "סך מקרי דרדקי עשרין וחמשה ינוקי ואי איכא חמשין מתבינן רבי יצא איכא ארבעין מוקמינן ריש (ג) דוכנא ומסייעין ליה ממחא ואמר רבא האי מקרי ינוקי דגרים ואיכא אדרינא דגרים שפי מיניה לא מסלקינן ליה דלמא אתי לאיתרשורי רב דימי מנהרדעא אמר "כ"ש דגרים מפי (ד) קנאת סופרים הרבה רבמה ואמר רבא הני תרי מקרי דרדקי חד גרים ולא דייק וחד דייק ולא גרים מתבינן ההוא דגרים ולא דייק שבשחא ממילא נפקא רב דימי מנהרדעא אמר "מתבינן דדייק ולא גרים (ה) שבשחא כיון דעל על דכתיב "כי ששת חרשים ישב שם יואב" וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום כי אתא לקמיה דדוד אמר ליה מאי

לב א מיי פ"ז מהל' שניס כלי יב"פ"ב מהל' תיח כלי ו סמג עשין פ"ב סופ"ט ח"מ ס"י רב ספי"ג ו סופ"ט י"ד ס"י רמה ספי"ג כב:

לב ב מיי פ"ב מהל' תיח הלכה א סמג עשין יב סופ"ט י"ד ס"י רמה ספי"ג כב:

לב ג מיי פ"ב מהל' תיח הלכה א סמג עשין יב סופ"ט י"ד ס"י רמה ספי"ג כב:

לב ד מיי פ"ב מהל' תיח הלכה א סמג עשין יב סופ"ט י"ד ס"י רמה ספי"ג כב:

לב ה מיי פ"ב מהל' תיח הלכה א סמג עשין יב סופ"ט י"ד ס"י רמה ספי"ג כב:

לב ו מיי פ"ב מהל' תיח הלכה א סמג עשין יב סופ"ט י"ד ס"י רמה ספי"ג כב:

לב ז מיי פ"ב מהל' תיח הלכה א סמג עשין יב סופ"ט י"ד ס"י רמה ספי"ג כב:

לב ח מיי פ"ב מהל' תיח הלכה א סמג עשין יב סופ"ט י"ד ס"י רמה ספי"ג כב:

לב ט מיי פ"ב מהל' תיח הלכה א סמג עשין יב סופ"ט י"ד ס"י רמה ספי"ג כב:

לב י מיי פ"ב מהל' תיח הלכה א סמג עשין יב סופ"ט י"ד ס"י רמה ספי"ג כב:

לב י"א מיי פ"ב מהל' תיח הלכה א סמג עשין יב סופ"ט י"ד ס"י רמה ספי"ג כב:

לב י"ב מיי פ"ב מהל' תיח הלכה א סמג עשין יב סופ"ט י"ד ס"י רמה ספי"ג כב:

לב י"ג מיי פ"ב מהל' תיח הלכה א סמג עשין יב סופ"ט י"ד ס"י רמה ספי"ג כב:

לב י"ד מיי פ"ב מהל' תיח הלכה א סמג עשין יב סופ"ט י"ד ס"י רמה ספי"ג כב:

לב י"ה מיי פ"ב מהל' תיח הלכה א סמג עשין יב סופ"ט י"ד ס"י רמה ספי"ג כב:

לב י"ו מיי פ"ב מהל' תיח הלכה א סמג עשין יב סופ"ט י"ד ס"י רמה ספי"ג כב:

לב י"ז מיי פ"ב מהל' תיח הלכה א סמג עשין יב סופ"ט י"ד ס"י רמה ספי"ג כב:

לב י"ח מיי פ"ב מהל' תיח הלכה א סמג עשין יב סופ"ט י"ד ס"י רמה ספי"ג כב:

לב י"ט מיי פ"ב מהל' תיח הלכה א סמג עשין יב סופ"ט י"ד ס"י רמה ספי"ג כב:

לב כ מיי פ"ב מהל' תיח הלכה א סמג עשין יב סופ"ט י"ד ס"י רמה ספי"ג כב:

לב כ"א מיי פ"ב מהל' תיח הלכה א סמג עשין יב סופ"ט י"ד ס"י רמה ספי"ג כב:

לב כ"ב מיי פ"ב מהל' תיח הלכה א סמג עשין יב סופ"ט י"ד ס"י רמה ספי"ג כב:

לב כ"ג מיי פ"ב מהל' תיח הלכה א סמג עשין יב סופ"ט י"ד ס"י רמה ספי"ג כב:

היא בן זוגך, שהש"ק היא בבחי' נישואין ודבקות. וזהו כל השומר שבת כהלכתה, היינו ששב בש"ק להיות דבוק בהש"ת, אפילו עבד ע"ז כדור אנוש.

שנתרחק כ"כ מהש"ת מוחלין לו בכח קדושת השבת, ואף שבכל ימות השבוע אינו יכול להגיע לדבקות בה', בש"ק חוזר להיות דבוק לשורש.

בין המצרים

מושבעות האבלות השתוקקות וגעגועים

א.

חז"ל אמרו שואלין ודורשין בהלכות המועד, ונכלל בזה שבכל זמן מיוחד אצל יהודים צריך ללמוד ולהתעמק מה משמעותו והנצחיות שבו. ועל דרך זה יש להבין ענין האבלות על החורבן בימי בין המצרים ותשעה באב, שהרי אצל יהודי כל החגים והמועדים ענינם נצחי, ומהו א"כ תפקיד הימים, ובודאי אין זה רק המשמעות הפשוטה של אבלות להתאבל על מה שהיה ואיננו, שכן עם ישראל אינו שומר על זכרונות של עבר בעלמא אם לא שהם קשורים להוה ולעתיד. וכבר אמרו ז"ל (מס' סופרים פכ"א) גזרה על המת שישתכח מן הלב שנאמר (תהלים לא) נשכחתי כמת מלב, אבל כאן כתוב אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני, כי ירושלים היא דבר חי שאין השכחה שולטת בו, לכן אם אשכחך ירושלים דהיינו שאראה אותך כדבר שאבד ואיננו ח"ו תשכח ימיני.

ויש לכאר זאת שהמשמעות של האבלות על ביהמ"ק היא אי-השלמה עם חורבנו ותשוקה לבנינו, שישראל אינם משלימים לרגע אחד עם זה שביהמ"ק חרב, ותמיד הם מעלים את זכרוננו על לבם

ומשתוקקים ומצפים מתי יבנה ביהמ"ק, ע"ד מאמר מרן הק' מקוברין זי"ע, שהגרוע ביותר הוא כאשר משלימים עם המצב כמות שהוא, וכך האסון הגדול ביותר הוא כאשר יהודי משלים שאפשר לחיות גם בלי ביהמ"ק. וכמעשה שהיה אצל הרה"ק מאפטא זי"ע שנכנס אליו יהודי ותינה לפניו את כל צרותיו, והיה נראה לו שאינו משתתף כ"כ בצעריו. ואמר לו הרה"ק מאפטא, ומה עם זה שלא הקריבו היום את קרבן התמיד, על זה אינך דואג כלל. היינו שלו יש דאגה המעיקה עליו יותר מזה. ליהודי אסור להשלים עם חורבן ביהמ"ק, וג"פ ביום מבקש יהודי בתפלה ולירושלים עירך ברחמים תשוב ומעורר בלבו תשוקה לבנין ירושלים וביהמ"ק, ובמיוחד בתפלות המוספים של ג' הרגלים שתוכם רצוף השתוקקות עילאית לבנין ביהמ"ק כמ' אבינו מלכנו גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה וכו' מלך רחמן רחם עלינו וכו' שובה אלינו וכו'. וההשתוקקות הזאת היא בבחי' של קרבנות. וכמש"כ מרן אדמו"ר בב"א זי"ע במכתב כי הגעגועים לדבר הם יותר גדולים מעצם הדבר. ועי"ז הוא ראשית בנין ביהמ"ק אשר ~~בנה~~ מכת ההשתוקקות שישראל משתוקקים בגלות לבנין ביהמ"ק, שע"ז הם ממשיכים את בנינו בב"א. כאשר יהודי שרוי בתכלית המרירות על העדר אור

שבירתן זו היא מיתתן. ומטעם זה כידוע היהודים בימי השואה אפ' לבכות לא יכולו להיות מצבם מיזאש. וכאשר יהודי בוכה על חורבן ביהמ"ק הר"ז בכיה של תקוה, שמרוב געגועיו ותשוקתו לביהמ"ק הוא בוכה. וזהו שאמר לו ירמיהו שאינו יכול לבאר לו פשר בכייתו, כיון שאתה גוי וגוי אינו מסוגל להבין בכיה של תקוה, אצלך בכיה היא רק ביטוי של יאוש וממילא אתה שואל שאין ראוי לחכם לבכות על העבר, אבל אצלי הבכיה היא של תקוה, בכי של געגועים ותשוקה לעתיד לבא, ולא על העבר. וזהו מד"א (או"ח רפח ועיי"ש בט"ז) שמותר לבכות בשבת, כיון שבכיה של יהודי אינה צער על העבר אלא געגועים ותקוה לעתיד.

ולאור זה י"ל הענין שמי"ב צרופי שם הוי"ה ב"ה שכנגד י"ב החדשים, הצירוף של חודש אב הוא ה'סכת ו'שמע י'שראל ה'יום הזה נהיית לעם. שלכאורה הר"ז סתירה לענינו של חודש אב שבו נחרב העם. אכן כאמור תשעה באב הוא יום הבנין, שהאבלות והבכיות של ישראל ביום זה על בנין בית המקדש הם מעולם הבנין ומדמעות אלו הולך ונבנה בית המקדש, ואכן דוקא היום הזה נהיית לעם שבו הולך ונבנה עם ישראל מתדוש. ומבואר נמי מד"א שת"ב נקרא מועד כמד"כ (איכה א) קרא עלי מועד, ובאוהב ישראל מביא מדרש שלא היה יום מועד לישראל כיום שנחרב ביהמ"ק, כי יום זה הוא יסוד היסודות לבנין בית המקדש ולבנין עם ישראל, כי אבלות היום הזה מצמיחה וממשיכה את הגאולה. ובקדושת לוי איתא עה"פ בכו תבכה בלילה ודמעתה על לחיה, וז"ל כי כשאדם פועל בבכיותיו אזי הדמעות שלו עושה רושם, ובאמת כשאדם בוכה על החורבן אזי עושה רושם בבכיותיו, וזהו ודמעתה על לחיה שהדמעות עושה רושם למעלה, ע"כ. והיינו שאי"ז כסתם בכיה שלא נותר ממנה מאומה אח"כ, אלא דמעתה על לחיה שזה נשאר קיים ופועל רושם. והוא ג"כ כמשנ"ת שהבכיה על ביהמ"ק איננה בכיה של חורבן, אלא בכיה של בנין הבונה וממשיכה את בנין ביהמ"ק העתיד. ועפ"ז מבואר מד"א בחז"ל (פתיחה לאסת"ר ט) שבו ביום שחרב ביהמ"ק גולד מנחם, וכן איתא שבכל שנה בתשעה באב לאחר

האלקות שהאיר בבית המקדש והוא מלא השתוקקות לזה הר"ז מסייע לבנין ביהמ"ק. ובמיוחד בג' השבועות של בין המצרים שבהם מעוררים כלל ישראל ביותר את התשוקה לבנין ביהמ"ק. וע"כ תקופה זו היא בעצם תקופת ההתחלה של בנין ביהמ"ק. ומכלל מצוות חובות הלבבות המוטלות על יהודי מחוייב הוא תמיד לחזק בעצמו ולעורר בלבו את הציפיה והצמאון לביאת המשיח ובנין ביהמ"ק, ובמיוחד ביום זה של קרא עלי מועד. וכל כמה שיהודי מגביר את ההשתוקקות והגעגועים שלו הר"ז מקרב את גאולת הכלל ואת גאולת הפרט.

ובזה יש לבאר את המסופר שהפילוסוף אפלטון מצא את ירמיהו הנביא מקונן תמרורים על חורבן הבית, ואחר שנוכח לראות גדול חכמתו של ירמיהו הנביא שאל אותו איך מתאים לחכם כמותך לבכות על העבר, הרי ביהמ"ק כבר נשרף ואיננו והעבר אין ומה תועלת בבכיתך. ואמר לו ירמיהו, אינני יכול להשיב לך על שאלה זו כי לא תבין את התשובה. והבי' בזה כאמור שמשמעות האבלות היא השתוקקות והשתפכות הנפש. וע"ד מאה"כ (תהלים סג) מזמור לדוד בהיותו במדבר יהודה צמאה לך נפשי כמה לך בשרי, שכאשר היה דוד במדבר יהודה, רחוק מביהמ"ק, ולא היה לו את האור אלקות שהאיר בביהמ"ק, שאב אז כל חיותו מצמאה לך נפשי כמה לך בשרי. וזהו ענין האבלות והבכיות של ישראל על חורבן ביהמ"ק, ההשתוקקות והגעגועים לגילוי הגדול של אור האלקות שהאיר בומן שבית המקדש היה קיים. וכתוב בשערי העבודה לרבינו יונה (אות ה') שבעת היה הבית כבניינו היתה שם בכל עת בחינת מעמד הר סיני בדרגת הנבואה ולמעלה מזה. ומובן תשובת ירמיהו שאינו יכול להסבירו פשר בכייתו כי לא יבין, שדרגה זו של השתוקקות לאורו ית' אכן אין גוי מסוגל להבין ולהשיג.

ויש להוסיף בזה עוד ע"ד מאמר מרן הרמ"ת זצ"ל, שאמר עה"פ (שמות ב) ותראהו והנה נער בוכה ותאמר מילדי העברים זה, שמבכיותו הכירה שהוא יהודי, כי ראתה שבוכה בכי של תקוה ולא בכי של יאוש, ותאמר מילדי העברים זה, וזהו בכיה יהודית, משא"כ גוי שבכיותו היא של יאוש, בבחי'

למרום ומתכוננים ביעקב גם משם — לא בדמותו הממשית, כי אם בדיקונו של מעלה, בדמותו הרוחנית העליונה. אותן שתי תדמיות יש לכל יהודי. האחת היא מעין תדמית תהאה — גופנית, והשנייה — תדמית עילאה, רוחנית-שמילית.

לא רק אנשים יחידים יש להם שתי תדמיות, גם לגופי היהדות יש תדמיות כפולות. השבת נזכרת בתורה גם בלשון רבים — "את שבתותי תשמור", כי יש לה שתי פנים: שבת דלתא ושבת דלעילא. אלו הן שתי תדמיות נפרדות.

בבית-המקדש היו הלויים אומרים בכל יום ויום את שירו המיוחד של אותו היום מתוך ספר תהלים. בשבת היו אומרים: "מוזמור שיר ליום השבת, יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים". בשם ר' חיים מבריסק שמעתי, כי באמת אמרו הלויים ביום השבת גם את תהילתו של המזמור, כי ישנן שתי פנים לשבת — שבת דלתא, שבה שובת היהודי ממלאכתו, ולמד תורה ומקיים סגנון חיים מיוחד, ושבת דלעילא — יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים.

גם לעניין בית-המקדש וירושלים נוכל בנודאי לראות תדמית כפולה. מי אינו יודע כי יש "ירושלים של מטה" ו"ירושלים של מעלה"? נושא זה נרמז בשירת הים ומוזכר שוב בנביא, בהפטרה לפרשת בחוקותי הלקוחה מספר ירמיהו. "כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו". כאשר יהודי מדבר על בית-המקדש, אין זה אלא בית-המקדש דלמטה. אולם "כסא כבוד" — זהו בית-המקדש של מעלה שייבנה במהרה בימינו. מסיבה זאת נתפרש עניין החורבן והקדושה על-ידי חז"ל בדרך החיובית, כפי שאמרנו למעלה. מדוע אנו סבורים שאף-על-פי שהוא שומם — בקדושתו הוא עומד? מפני שהאויב יכול להרוס ולהחרוב את הכול, אולם לבית-המקדש של מעלה אינו יכול. וכל זמן שקיים מרום מקדשנו, השכינה שורה לא רק למעלה, כי אם גם למטה.

בהמשך פסוקי ההפטרה תולה הנביא את דבריו ב"מקוה ישראל" — לומר לנו שכל זמן שהשכינה שורה במקום

עולמנו הוא עולם נהדר והוא מלא אחרים מרהיבי עין, ועל כל אלה יכולה השכינה להיות שורה — על שום מה צריך אפוא הקב"ה לשכון על הר בודד ושמש עטוף הריסות ושרידי חורבן? על שום מה לא יעזוב את המקום הזה? נראים הדברים שלקב"ה — כביכול, ישנה גישה אחרת לגמרי. אמנם השמיים ושמי השמיים לא יכללוהו, ואף-על-פי-כן, את המקום המצומצם הזה, העוזב וההרוס זה קרוב לאלפיים שנה — מסרב הוא לעזוב. שם היה ביתו, וקדושת המקום קיימת ועומדת בכל הדורות. גם במשנה וגם ברמב"ם נקבע ברווח, כי את "השמותי את מקדשיכם" יש לפרש רק בדרך החיוב — קדושת המקום קיימת בכל התנאים. ונשאלת השאלה: מה גרם לחז"ל להעדיף את הגישה החיובית דווקא? מה היו נימוקיהם? את התשובה לשאלות אלו צריך לחפש בתורה ובנביא. שם מצוי מקור העניין.

אם נעיין בהפטרה של פרשת בחוקותי צריך שנברר לעצמנו את טיב הקשר שבין הפרשה ובין ההפטרה, בדומה למה ששאלנו בקשר לפרשיות אחרי-מות וקדושים וההפטרה מספר עמוס. הקשר הזה מסתבר בעזרת שש מלים של ההפטרה מספר ירמיהו, המלים אשר השפיעו על חז"ל לקבוע הפטרה זו דווקא. חז"ל חיפשו פרק כנביא שיבטא בעקבות פרשת בחוקותי את האמונה בעתידן של ארץ-ישראל וירושלים. והנה הפסוק המיוחד במינו: "כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו" (ירמיהו פ"ג, יב).

מהו הפירוש הנכון לפסוק זה? איזה רעיון בא כאן לידו ביטוי? אומר אני, כי שוב יש לנו כאן ביטויים בעלי שתי משמעויות. הנה, יעקב אבינו לן במקום מסוים וחולם חלום: סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה ומלאכי אלקים עולים ויורדים בו. אומרת לנו הגמרא (חולין צא ע"ב), כי ירדו המלאכים אל יעקב כדי להתבונן בדיוקנו של מטה — בגופו הפיסי של יעקב, כמות שהוא בממש. אחרי כן עולים המלאכים

ירמיהו פ"ג, יב
הפסוק המיוחד במינו: "כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו" (ירמיהו פ"ג, יב)